

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Psühholoogia instituut

Evelin Nõmmik

PROTESTANTLIKE NOORTE VÄÄRTUSHINNANGUD VÕRRELDES RELIGIOONIGA MITTE
KOKKUPUUTUVATE NOORTEGA

Seminaritöö

Juhendajad: Aavo Luuk

Tõnu Lehtsaar PhD

Läbiv pealkiri: Väärtushinnangud ja religioon

Tartu 2014

Kokkuvõte

Käesoleva seminaritöö eesmärgiks on uurida Eesti 18-25 aasta vanuste protestantlike noorte väärtushinnangute erinevusi võrreldes nende noortega, kes religioossed ei ole. Selleks viisin läbi empiirilise uurimuse, mis koosnes Schwartzi väärtusküsimustikust (Schwartz jt, 2012) ning valitud lisaküsimustest, mille aluseks võtsin Eesti Kirikute Nõukogu küsimustiku (Jõks, 2012). Uurimuses osales 196 inimest. 54,1% vastanutest ei kuulunud mitte ühtegi usuliikumisse ning 45,9% märkisid end kuuluvat mingisse protestantlikku usuliikumisse. Tulemused näitasid et Eesti noored, kes kuuluvad protestantlikesse kogudustesse, väärtustavad rohkem Traditsioone, Konformsust - reeglid, Heasoovlikkust - hoolimine ja Kõikehaaravust - hool. Nad väärtustavad vähem Hedonismi ja Võimu - ressursid. Lisaks näitasid tulemused, et mida sagedamini noor inimene jumalateenistusi külastab, seda rohkem väärtustab ta Enesemääratlust - mõte, Traditsioone, Konformsust - reeglid, Alandlikkust ja Heasoovlikkust - hoolimine. Ning seda vähem väärtustab ta Enesemääratlust - tegu, Stimulatsiooni, Hedonismi, Saavutusi ja Võimu - ressursid.

Märksõnad: religioon, väärtused, hinnangute erinevused, Schwartzi väärtusküsimustik

Abstract

Value differences between non-religious young people and young Protestants

The purpose of this study was to investigate value differences in young people aged 18-25 between Protestant youth and young people who are not religious. For this purpose was carried out empirical research using Schwartz value questionnaire to what there where some additional questions added. The sample was formed form 196 participants. 54, 1% of them were non-religious and 45, 9% were Protestants. The results showed that young Protestants value more Tradition, Conformity: rules, Benevolence: caring and Universalism: nature. They value less Hedonism and Power: resources. Additionally it was found that the more frequently one attends sermons the more one values Self-direction: thought, Tradition, Conformity: rules, Humility and Universalism: nature. And the less they value Self-direction: action, Stimulation, Hedonism, Achievement and Power: resources.

Keywords: religion, values, value differences, Schwartz questionnaire

Sisukord

Kokkuvõte	2
Abstract	2
Sissejuhatus	4
Kultuur ja religioon	4
Schwartzi väärtusküsimustik	7
Väärtusuuringud Eestis	9
Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid	10
Meetod	12
Valim	12
Protseduur ning mõõtmisvahendid	13
Analüüs	14
Tulemused	15
Kogudusse kuulumine ja väärtushinnangud	15
Jumalateenistuse külastamise sagedus ja väärtushinnangud	17
Väärtushinnangud ja sotsiaalmeedia	19
Väärtushinnangud ja religioosne meedia, kirjandus, palvetamine	20
Väärtushinnangud ja ristimine	20
Konkreetne usuliikumine ja väärtushinnangud	21
Arutelu	22
Kasutatud kirjandus	25
Lisa 1	29
Lisa 2	32
Tänu sõnad	35

Sissejuhatus

Ingliskeelset sõna „*religion*“ võib eesti keelde tõlkida nii sõnadega „usk“ ja „religioon“, kui ka „usund“ (Vesi, 2011). Kulmar (2006) määratleb religiooni kui mingile kultuurile, etnilisele või sotsiaalsele rühmitusele iseloomulikke veendumusi, ettekujutusi, müüte ja usutalituste kogumeid. Siduvaks elemendiks on usk üleloomulikesse olenditesse, neist tuntakse end sõltuvat ja neid austakse, kummardatakse ja teenitakse. Nelson (2009) määratleb religiooni kui uskumuste ja kommete süsteemi, mille keskmes on inimese suhe üleloomulikuga. Seega, üldiselt peetakse religioosseteks inimesi, kes kuuluvad mingisse usuliikumisse või järgivad teatud religioosseid kombeid. Antud uurimistöös kasutan sõnu „religioon“ ja „usk“ lähtudes sellest, et religioossed ja usklikud inimesed kuuluvad kindlasse liikumisse ja järgivad teatud religioosseid tavasid (nt. jumalateenistustel osalemine, ristitud olemine, vaimuliku kirjanduse lugemine, palvetamine).

Religioosse inimesena olen tihti tundnud, et põhimõtted, mida väärtustan mina, ei ole alati samad, mida teised minuvanused noored väärtustavad või hindavad. Sama olen tähele pannud ka oma koguduse noorte seas. On tunda erinevusi arusaamades vanusegruppide vahel: minu põlvkonna ja praeguse noore põlvkonna vahel, aga ka enda vanusegruppi kuuluvate inimeste vahel. Kuid see erinevuse tajumine on tihti subjektiivne, enda seisukohast tajutav ja tõlgendatav. Sellest tulenevalt on mind psühholoogiaõpingutest alates huvitanud viis, kuidas saaks võrrelda religiooniga kokku puutuvad noori noortega, kes usuga kokku ei puutu. Seejuures võimalus võrrelda noori mitte ainult selle alusel, kas neil on olnud kokkupuuteid religiooniga või mitte. Mind huvitab, kas suurem kokkupuude religiooniga (nt regulaarne jumalateenistustest osavõtmine, vaimuliku kirjanduse lugemine) loob erinevusi väärtushinnangutes võrreldes nende noortega, kelle kokkupuude on väiksem.

Kultuur ja religioon

Oli aeg, kui religioon oli peamine teadmiste ja tähenduse allikas. See kujundas inimeste maailmapilti ning andis raamistiku reaalsuse mõistmiseks, tähenduse loomiseks ja käitumise suunamiseks (Van Der Merwe jt, 2010). Paljud usust lähtuvad arusaamad loomulike ja üleloomulike nähtuste kohta ei ole enam kooskõlas tänapäeva modernse või post-modernse maailmaga (Wilber, 2007). Ja kuigi me kõik teame juhuslikkuse

loodusseadusi, siis paljud usklikud inimesed usuvad, et Jumala jaoks loodusseadused ei kehti (Dennet, 2006; Montell, 2001). See on see koht, kus loodusseadused jäävad loodusseadusteks ning seda ka uskliku inimese jaoks. Kuid see, kuidas ta neid loodusseadusi mingis olukorras tõlgendab, muudab seda, kuidas ta maailma tajub.

Usk (*religion*) ei ole veendumuste või palvete kogumik või rituaalide seeria. Usk on ennekõike ja peamiselt nägemisviis. See ei saa muuta meid ümbritseva maailma fakte, kuid see saab muuta seda, kuidas me neid fakte tõlgendame. Ja juba see iseenesest võib tihti midagi muuta (Kushneri tsitaat, Pargament, 1997).

Religioossus ei eksisteeri sotsiaalses vaakumis - inimesed on samaaegselt mitmete erinevate gruppide liikmed ning nendes subkultuurides tajutavad väärtused võivad omada tähendust usklikuks olemises. Need prototüüpiliselt tajutud gruppide iseärasused, millega inimesed end suhestavad, on osaks nende enesemõistmisest ning mõjutavad nende tundeid, suhtumist ja käitumist (Hogg ja Mullin, 1999). Rääkides inimgrupist, kellel on jagatud väärtused, veendumused, tavad ja normid - ja seda sellisel määral, et nad on nende osas ühel meelel -, saab öelda, et see grupp jagab kultuuri. Suuremasse kultuuriruumi kuuludes moodustavad nad mingis kultuuris kas väiksema või suurema subkultuuri. Selleks grupiks võib olla näiteks sotsiaalne klass, mingi maakond riigis või religioosne rühmitus (Cohen, 2009). Religioosse kogukonna peamiseks komponentideks on sügavad uskumused ja pühendumine ning rituaalsed tegevused, mille keskmeks on jumalikkus või üleloomulikkus (Sasaki ja Hee Jung, 2010). Seejuures on religioon väga võimas väärtushinnangute allikas. On selged kriteeriumid selle kohta, mis on vastuvõetav ja mis mitte. Valides oma käitumise mingis olukorras, annab see inimesele turvatunde (Van Der Merwe jt, 2010) - mis on hea ja mis halb, mida peaks või ei peaks tegema.

Schwartz (2003) tõi välja väärtuste kuus peamist iseloomustust:

1. Väärtused on veendumused, kognitiivsed struktuurid, mis on tugeva jõuga. Kui väärtused on aktiveeritud, segunevad nad tunnetega. Inimesed, kes väärtustavad iseseisvust, väljendavad oma seisukohti kirglikult. Nad virguvad, kui nende iseseisvus on ohtu seatud. Nad on meeleheitlikud, kui nad ei saa seda kaitsta ning õnnelikud, kui saavad oma iseseisvust väljendada.

2. Väärtused viitavad/suunavad meie eesmäärke. Näiteks sotsiaalse võrdõiguslikkuse, õigluse ja abivalmiduse väärtustamine suunab meie käitumist.
3. Väärtused on üle konkreetsetest tegevustest või olukordadest. Kuulekus ja ausus on väärtused, mis on olulised koolis, spordis, äris, poliitikas, peres, sõpraderingis ja võõrastega suhtlemisel. See eristab väärtusi kitsamate mõistetest nagu norm või suhtumine - need on seotud kindlate tegevuste, olukordade või objektidega.
4. Väärtused moodustavad kriteeriumi/ standardi. Väärtused juhivad meie valikuid ja hinnanguid tegevustele, poliitikale, inimestele, üritustele. Väärtuste alusel otsustame, kas need on head või halvad, õigustatud või ebaseaduslikud, kas väärivad lähenemist või vältimist. Hindame, kas need soodustavad või kahjustavad meie jaoks olulisi väärtusi.
5. Väärtused on tähtsuse järjekorras ning sõltuvad üksteisest. Väärtuse kogumik moodustab prioriteetide süsteemi. Kultuure ja indiviide võib iseloomustada nende väärtusprioriteedi süsteemi järgi. Kas inimeste jaoks on tähtsamad saavutused või õiglus, rikkus või vaimsus?
6. Väärtuse suhteline tähtsus juhib tegevusi. Näiteks jumalateenistustes osalemine võib väljenduda või soodustada traditsiooni, konformsuse olulisemaks pidamist hedonismi ja stimulatsiooni arvelt.

Väärtused on arusaam soovist. Nende kaudu inimene valib oma käitumist, hindab inimesi ja sündmusi, seletab nende käitumist ja hinnanguid (Rohan, 2000; Rokeach, 1973; Schwartz, 1992).

Esimesed väärtuste ja religiooni valdkonna empiiriliste uurimistööde tegijad kasutasid Rokeach'i väärtusküsimustikku koos samaväärsete väärtusskaaladega (Addleman, 1988; Furnham, 1984; Hsieh, 1987; Josefowitz ja Marjoribanks, 1978; Lau, 1989; Mellor ja Andre, 1980; Paloutzian 1981; Rohrbaugh jt, 1980; Rokeach, 1970; Sohlberg, 1986; Tate ja Miller, 1971; Wolfe ja Mourrib, 1985).

Rokeach (1969a, 1969b, 1973) leidis, et usklikud inimesed osutavad suhteliselt kõrget tähendust väärtustele nagu „perekonna turvalisus“, „andestus“ ja „kuulekus“. Samal ajal olid nende jaoks vähemtähtsateks väärtusteks „nauding“ ja „põnev elu“. Kahjuks

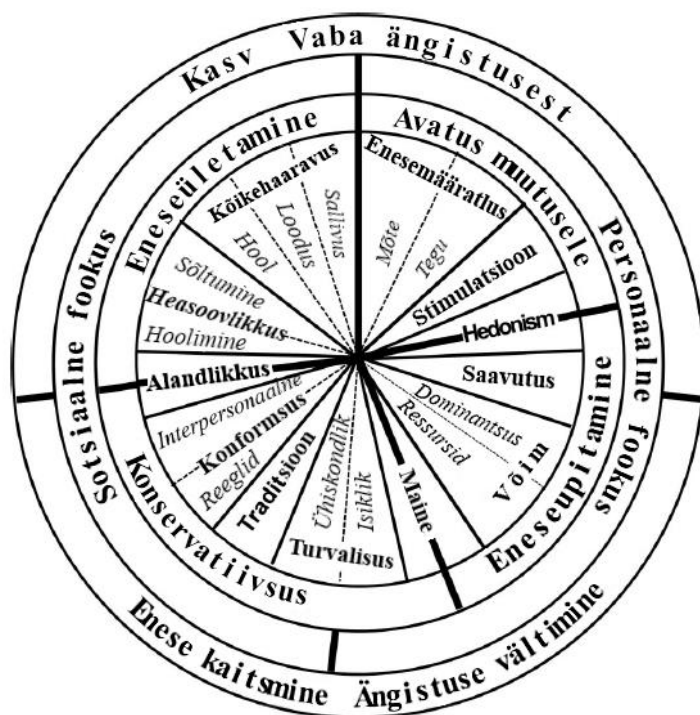
puudusid neil uurimistöödel sidus teooria ja struktuur, mis neid ühendada aitaksid (Roccas, 2005).

Schwartz (1992, 1994) pakkus välja väärtuste sisu ja struktuuri teooria, mis käsitles Rokeach'i väärtusküsimustiku puudusi. Tema lähenemine on võimaldanud usu ja väärtuse uurimist komplekssetes piirides. See oli oluline areng edasi, kuna ta organiseeris paljud eraldiseisvad väärtused teatud väärtustüüpideks, mida läbi erinevate kultuuride ja religioosete subkultuuride universaalselt tunnustatakse (Roccas, 2005).

Schwartzi väärtusküsimustik

Schwartz defineeris väärtusi kui soovitud, igas olukorras kehtivaid ja tähtsusest sõltuvaid. Seejuures on need inimelusid suunavateks põhimõteteiks (Schwartz, 1992). See, millist motivatsioonitüüpi väärtus väljendab, on otsustavaks aspektiks, mis väärtusi üksteisest eristab. Schwartz tuletas 10 selget motivatsioonisuunda, mida ta väljendas järgnevate väärtustega: Võim, Saavutus, Hedonism, Stimulatsioon, Enesejuhtimine, Kõikehaaravus, Heasoovlikkus, Traditsioonid, Konformsus ja Turvalisus. Ta esitas need ringikujulise struktuurina, mida võib kokku võtta kahe põhilise konfliktina. Esimesel juhul on Võim ja Saavutus konfliktis Heasoovlikkuse ja Kõikehaaravusega. Teisel juhul on Enesejuhtimine ja Stimulatsioon konfliktis Turvalisuse, Konformsuse ja Traditsioonidega. Hedonism jagab ja on konfliktis esimeses ja teises konfliktis olevate väärtustega. (Schwartz, 1994).

2012. aastal täpsustas Schwartz oma teooriat ning jagas väärtused 19neks selgeks motivatsiooniliseks suunaks. Ta põhjendas, et kontiinumisse sisestatud jaotused loovad tähendusrikkamaid, kontseptuaalselt selgemaid väärtusi, millel on parem universaalselt heuristiline ja ennustatav võime (Schwartz jt, 2012). Joonisel 1 on esitatud ringikujuline motivatsiooniline kontiinum. Tabelis 1 on 19 väärtust defineeritud vastavalt motivatsioonilistele eesmärkidele.

Joonis 1. Ringikujuline motivatsiooniline kontiinum 19 väärtuse ruumilise paiknemisega (Schwartz jt, 2012)

Tabel 1. Üheksateist väärtust ning nende definitsioonid (Schwartz jt, 2012)

Väärtus	Konseptuaalne definitsioon
Enesemääratlus: mõte	Vabadus kultiveerida oma ideid ja mõtteid
Enesemääratlus: tegu	Vabadus otsustada oma tegude üle
Stimulatsioon	Põnevus, uudsus ja muutus
Hedonism	Nauding ja meeleline rahuldus
Saavutus	Sotsiaalsetele standartitele vastav edu
Võim: dominantsus	Võim läbi teiste inimeste kontrollimise
Võim: ressursid	Võim, omades kontrolli materiaalsete ja sotsiaalsete ressursside üle
Maine	Oma avaliku kuvandi ülalhoidmine ja häbi vältimine
Turvalisus: isiklik	Turvalisus oma lähimas keskkonnas
Turvalisus: ühiskondlik	Turvalisus ja stabiilsus laiemas ühiskonnas
Traditsioon	Kultuuri, perekonna või religiooniga seotud traditsioonide jätkamine ja säilitamine

Konformsus: reeglid	Reeglite, seaduste ja vormiliste kohustustega nõustumine
Konformsus: interpersonaalne	Teiste inimeste ärritamise või kahjustamise vältimine
Alandlikkus	Oma tähtsusetuse tunnistamine suures plaanis
Heasoovlikkus: sõltumine	Usaldusväärne ja ustav sisegrupi liige
Heasoovlikkus: hoolimine	Sisegrupi liikmete heaolule pühendumine
Kõikehaaravus: hool	Pühendunud kõigi inimeste võrdusele, õiglusele ja kaitsele
Kõikehaaravus: loodus	Looduskeskkonna säilitamine ja alalhoidmine
Kõikehaaravus: sallivus	Endast erinevate aksepteerimine ja mõistmine

Usu ning Schwartzi väärtusküsimustiku esimese mudeli vaheliseid seoseid uurisid esimestena Schwartz ja Huismans (1995). Selles uurimistööd nad püstitasid kindlaid hüpoteese iga väärtuse kohta põhinedes eelnevatele teoloogilistele, sotsioloogilistele ja psühholoogilistele analüüsidele religiooni kohta. Nende tulemused viie riigi kontekstis kinnitasid peaaegu kõiki nende poolt seatud hüpoteese. Religioonil oli positiivne seos Traditsiooniga, Konformsusega ning mingil määral Turvalisuse ja Heasoovlikkusega. Sel oli negatiivne seos Hedonismiga, Stimulatsiooni ning Enesejuhtimisega ja mingil määral Saavutuse, Võimu ja Kõikehaaravusega.

1997 aastal (Roccas ja Schwartz) tehtud uurimistöö tulemused peegeldasid 1995 aasta omasid. Väärtused nagu Traditsioon ja Konformsus olid suure tähtsusega ning sarnaselt oli religioonil madal seos Enesejuhtimisega. Samuti oli väga madal seos Hedonismi, Stimulatsiooni, Saavutuse ning Võimuga. Usklikud inimesed, erinevates kontekstides, kalduvad kõrgelt hindama väärtusi mis on seotud alalhoiuga (Traditsioon, Konformsus) ning madalalt hindama väärtusi mis on hedonistlikud ja muutustele avatud (Hedonism, Stimulatsioon, Enesejuhtumine).

Väärtusuuringud Eestis

Üks esimesi väärtusuuringuid taasiseseisvunud Eestis viidi läbi 1992. aastal (Verkasalo jt, 1994). Selles uurimistöös osales 234 Eesti üliõpilast. Vaadates tulemusi Schwartz'i

väärtussüsteemi järgi, oli kõige olulisemaks väärtusrühmaks enesemääratlemine (vabadus ja sõltumatus) ja heasoovlikkus (tõeline sõprus ja küps armastus). Kõige vähem väärtuslik väärtusrühm oli traditsioon. Ka 1999. aastal (Niit, 2002) läbiviidud uurimuses osalesid Eesti üliõpilased (kokku 245). Tulemused näitasid, et noored eelistasid väärtusi nagu enesemääratlemine, hedonism ja hingeliste väärtuste kõrge hindamine. 2008. aastal (Kraav) avaldatud tulemused kinnitasid eelnevaid - noored tähtsustasid üha enam hedonistlikke väärtusi ja pidasid oluliseks sotsiaalseid ja eetilisi väärtusi. Seejuures peetakse väärtustena vähemolulisteks konformsust ja traditsioone (Mizera ja Tulviste, 2012).

Eestit on hakatud pidama Euroopa kõige religioonivaesemaks maaks - oleme usuvaba Eesti (Engelbrecht, 2008). Eesti ühiskonna väärtusarengu 2009-2013 programmis väljatoodud Eesti jätkusuutlikkuse ohtudest tuleks ära märkida individualistlikku tarbijamentaliteeti, hedonistliku elulaadi pealetungi, stabiilse perekonna asendumist ajutise kooseluga, hoolimatut suhtumist tervisesse ja keskkonda. Oma eelmise aasta ettekandes Tallinna Ülikoolis tõi Anu Reola välja, et Eesti asukoht traditsiooniliste versus inimlik-ratsionaalsete väärtuste teljel ei ole aastatel 1999 kuni 2011 märkimisväärselt muutunud. Ta osutas, et teiste riikidega võrreldes ei pea Eesti elanikud oluliseks Jumala, religiooni, võimu ning riigi rolli enda elus. Me elame sekulaarses, moderniseerivas riigis, kus rõhutatakse inimese vabadust ja õigust oma otsuseid ise teha. Religioossed veendumused ja tavad on mõjutatud ühiskonnast, millesse inimene kuulub ning sellest tulenevalt avalduvad erinevates kultuurides erinevalt (Sasaki ja Heejung, 2010). Siit jõuamegi küsimuseni: kuidas sellisesse ühiskonda kuulumine mõjutab inimest, kes on omakorda ka mingi usuliikumise liige või puutub kokku taolise subkultuuriga.

Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

Antud seminaritöö eesmärgiks on uurida Eesti noorte väärtushinnanguid. Võrrelda, kas ja kuidas need väärtushinnangud võiksid olla seotud sellega, kui suurel määral noor religiooni erinevate aspektidega kokku puutub. Tuginedes varasematele uurimustele (vaata Roccas, 2005) võib oletada, et võin leida sarnaseid tulemusi ka Eesti kontekstis. Minu teada ei ole Eesti noorte väärtushinnanguid usu kontekstis sellisel kujul veel uuritud.

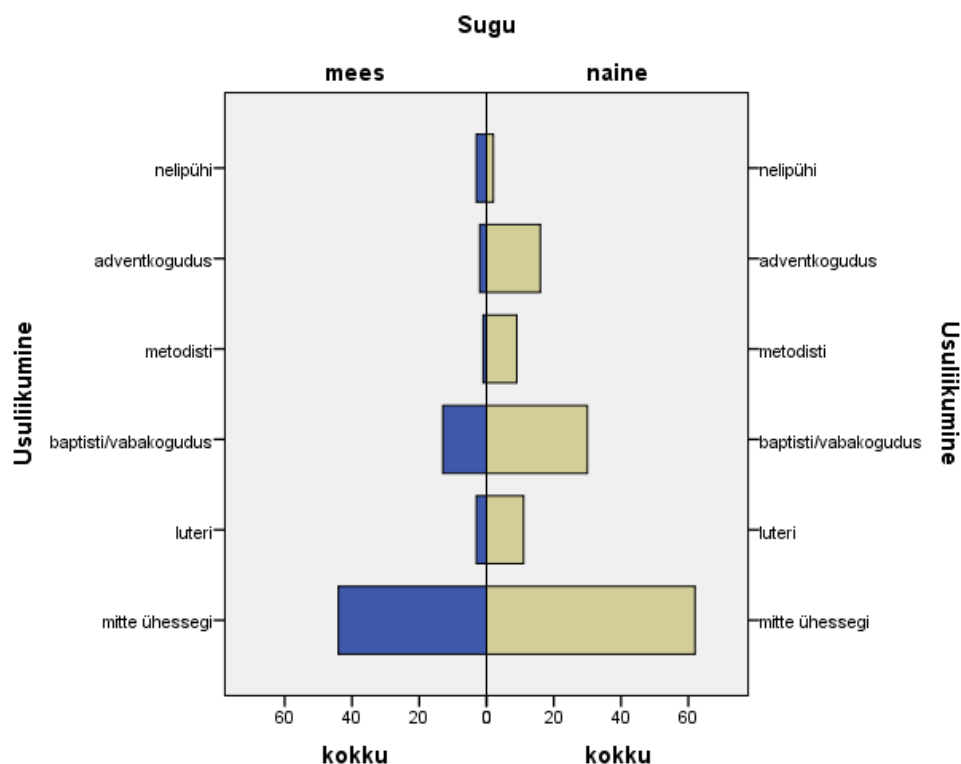
Sissejuhatuse arutlustele tuginedes püstitasin järgmised hüpoteesid:

- Religiooniga kokkupuutuvate (võttes aluseks nende kuulumise/mittekuulumise kogudusse) noorte väärtused erinevad nende noorte väärtushinnangutest, kes usuga kokku ei puutu. Taolistest uuringutest lähtudes peaks usuga kokkupuutuvad noored väärtustama rohkem Traditsiooni, Konformsust ja Heasoovlikkust ning vähem väärtustama Hedonismi, Võimu ja Saavutusi (nt Roccas ja Schwartz, 1997).
- Religiooniga harva kokkupuutuvate noorte väärtushinnangud (võttes aluseks jumalateenistustest osalemise sageduse) erinevad nende noorte väärtushinnangutest, kes osalevad jumalateenistustel igal nädal ja puutuvad usuga tihedalt kokku. Sagedasem jumalateenistuste külastamine peaks esile tõstma väärtusi, mis toonitavad püüdlemist ja alistumist jõududele väljaspool iseennast, ning langetama väärtusi, mis toonitavad rahuldust ja materiaalseid soove (Schwartz ja Huisman, 1995).

Meetod

Valim

Uuringus osales kokku 208 isikut (neist 1 katoliiklane ja 11 õigeusklikku, kes jäid antud uurimusest välja). Seega analüüsisin ja tegin järeldusi 196 isiku põhjal, kellest 66,3% (N=130) olid naised ja 33,7% (N=66) olid mehed (vaata Joonis. 2). Osalejate vanus varieerus 17 (1 isik) kuni 36 eluaastani. Enamus valimist (98%) moodustasid noored alla 25 eluaasta. Keskmiseks vanuseks oli 20,8 (SD= 2.67) eluaastat (meestel 20,9, SD=3.55; naistel 20,8, SD=2,11). Valim jagunes järgmiselt: gümnaasiumis õppis 13,8%, kutsekoolis 25,5%, kõrgkoolis 46,9% ning töötas 11,2%, asendusteenistusel oli 0,5%, kodus 1 %, puhkas 1% vastanutest. Usuga kokkupuute kohta märkis 54,1% vastanutest, et nad ei kuulu mitte ühtegi usuliikumisse ning 45,9% märkisid end kuuluvat mingisse protestantlikku usuliikumisse. Usuliikumiste järgi kuulus 21,9% vastanutest (N=43) baptisti/vabakogudusse, 9,2% adventkogudusse, 7,1 luteri, 5,1 metodisti ja 2,6 nelipühi kogudusse. Jumalateenistustelt osavõtmise sageduse järgi jagunes valim 42,9% (N=84) üldse mitte, 4,1% (N=8) 4-6 korda aastas, 16,8% (N=33) 1-3 korda aastas, 7,7% (N=15) umbes 2 korda kuus, 28,6% (N=56) iga nädal.

Joonis 2. Usuliikumistesse kuulumine ja sooline jagunemine

Protseduur ning mõõtmisvahendid

Uurimistöö eesmärk oli uurida väärtushinnanguid 18-25 vanuste noorte seas. Uuringus osalejad leidsin mugavusvalimi järgi. Jagasin 300 kutset palvega uurimistöös osalemiseks Tallinna Tehnikaülikoolis ja 200 Tallinna Ülikoolis. Tartu Kutsehariduskeskuse mõned õpilased (74) täitsid küsimustiku paberkandjal versiooni (osad neist jäid välja, kuna olid kas rikutud, või olid vastajad antud uurimistöö jaoks liiga noored. Sisse kandsin 45 tulemust). Võtsin Facebooki kaudu isiklikult ühendust 379 noorega, kelle puhul teadsin, et nad on suuremal või vähemal määral seotud mõne protestantliku kogudusega. Kirjutasin ka koguduste listidesse ning koguduste pastoritele. Lisaks palusin tuttavatel jagada oma palvet uurimistöös osalemiseks.

Küsimustik oli üles pandud kasutades Google+ internetikeskkonda. Osalemispalve koosnes lühikesest uurimistöö eesmärgi tutvustusest, küsimustikule suunavast lingist ja koodi lisamise juhendist, et tagada osaleja konfidentsiaalsus ja privaatsus. Uuringus osalemine oli vabatahtlik. Lisaküsimuste korral oli osalejal võimalik võtta minuga ühendust e-maili või Facebooki kaudu.

Küsimustik koosnes kolmest osast:

1) Shwartzi Portrait Values Questionnaire Revised (PVQ-R2) eestikeelne variant, mille abil mõõtsin, millised väärtused on osalejatele olulised. PVQ-R2 on PVQ-st uuem versioon. See põhineb Schwartzi jt. (2012) parandatud ning edasiarendatud väärtuste teoorial. PVQ-R2 sisaldab eelmise variandi 10 väärtust, mida on aga täpsustatud 19 dimensioonini. PVQ-R2 koosneb 64-st väitest. Katsealusel palutakse vastata, kuivõrd on konkreetne väide tema moodi (nt. *32. küsimus: Talle on oluline olla kindel ja usaldusväärne sõber*). Vastusevariandid varieeruvad skaalal 1-st (*pole üldse minu moodi*) 6-ni (*väga minu moodi*). Küsimustiku on 2012 aastal Eesti jaoks kohandanud Indrek Tart, Anu Realo ja Toivo Aavik.

2) Selleks et hinnata, kui suurel määral puutub osaleja kokku religiooniga, lisasin küsimustikule 7 täpsustavat küsimust (vaata Lisa 1). Küsimuste koostamisel kasutasin eeskujuna EKN'i (Eesti Kirikute Nõukogu) tellimusel SaarPolli poolt läbiviidud küsimustikku (Jõks, 2012). Küsimuste valikul lähtusin paarist põhimõttest. Esiteks tahtsin teada, kui kaua on vastajad usuliikumisega seotud olnud ning kui tihti nad jumalateenistustest osa võtavad. Lisaks küsisin, kas katsealune on ristitud või mitte,

ning kui suurel määral (*skaalal 0-üldse mitte kuni 4-täiesti nõus*) ta nõustub väidetega, et on olemas kõrgem jõud/vägi, pean ennast kristlaseks ja usun, et Jeesus Kristus on Jumala Poeg. Need küsimused olid lisatud selleks, et hinnata erinevaid usuga kokku puutumise aspekte teise hüpoteesi valguses (McGreal, 2013).

Teiseks tahtsin aru saada, kui suur on valimi kokkupuude sotsiaalmeediaga ning kui suur on valimi kokkupuude religiooniga seotud meedia ja tegevustega. Sellest lähtuvalt oli kaks laiemat lisaküsimust. Üks uuris, kui palju kulutab katsealune ühel tavalisel argipäeval televisiooni, raadio, ajalehtede/ajakirjade, internetis „surfamise“, Youtube/Pinterest ja Facebook/Google+ peale aega. Teine küsimus uuris, kui palju on katsealune viimase 12 kuu jooksul lugenud religiooniteemalisi/religioosseid raamatuid, vaadanud/kuulanud religiooniteemalisi/religioosseid saateid/ajakirju, lugenud/külastanud religiooniteemalisi/religioosseid internetilehekülgi, lugenud Piiblit ja palvetanud. Need küsimused oli lisatud selleks, et teise hüpoteesi võimalikest tulemustest paremini aru saada (Solik, jt, 2013).

Antud uurimistöö keskendus noortele, kes kuuluvad kindlasse kristlikku usuliikumisse. Kristlust jagatakse kolmeks põhisuunaks: katoliiklus, õigeusk ja protestantism, millest viimane jaguneb omakorda paljudeks harudeks – luterlus, baptism jne (Ringvee, 2008). Ma keskendusin protestantismile ning protestantlike koguduste valikul lähtusin nende kuulumisest Eesti Kirikute Nõukokku (Ringvee, 2008).

3) Sotsiaaldemograafilised näitajad: sugu, vanus, elukoht, haridus, emakeel.

Andmeanalüüs

Kogutud andmete statistiliseks analüüsimiseks kasutasin SPSS 20.0 (IBM). Kasutasin kirjeldavaid statistikuid, Spearmani korrelatsioonanalüüsi seoste analüüsimiseks, *t*-testi ja dispersioonanalüüsi rühmade erinevuste statistilise olulisuse hindamiseks.

Statistilised otsused tegin usaldusnivool $p < 0,05$.

Tulemused

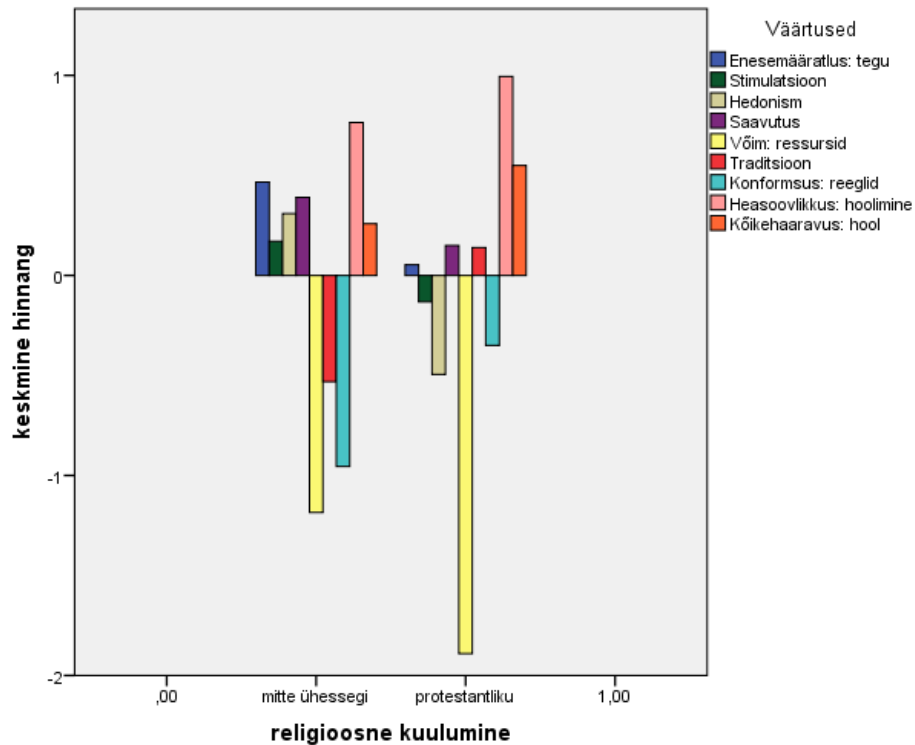
Järgnevalt kirjeldan analüüsi tulemusi. Esiteks analüüsin andmeid, mis on seotud esimese hüpoteesiga – kas religiooniga kokkupuutuvate noorte (võttes aluseks nende kuulumise/mittekuulumise kogudusse) väärtused erinevad nende noorte väärtushinnangutest, kes usuga kokku ei puutu. Teiseks analüüsin andmeid, mis on seotud teise hüpoteesiga - kas religiooniga harva kokkupuutuvate noorte väärtushinnangud (võttes aluseks jumalateenistustest osalemise sageduse) erinevad nende noorte väärtushinnangutest, kes osalevad jumalateenistustel iga nädal ja puutuvad usuga tihedalt kokku. Seejärel analüüsin, kuidas erinevad aspektid võiksid olla seotud väärtushinnangutega, kas tulemused kattuvad esimese kahe analüüsiga. Uurin, kuidas kokkupuude sotsiaalmeediaga, religioosse kirjanduse ja kommetega ning usutunnistuse vastu võtmine ehk ristimine ja sellega seotud tõekspidamistesse uskumine võiksid olla seotud väärtushinnangu erinevustega. Eesmärk on aru saada, kuidas need aspektid on seotud väärtushinnangutega ja kas tulemused pakuvad mingit tuge tulemustele, mis on saadud hüpoteesidega seotud andmete analüüsimisel. Viimasena teostan analüüsi, uurides, kas ja kuidas võiks erinevatesse protestantlikesse kogudustesse kuulumine seotud olla väärtushinnangutega. Antud analüüs ei ole uurimistöö eesmärkidega seotud, kuid usun, et see võib anda lisamõtteid selle kohta, kuidas mingi konkreetne usuliikumine võiks olla seotud väärtushinnangutega.

Kogudusse kuulumine ja väärtushinnangud

Selleks et kontrollida, kas väärtushinnangud on seotud kogudusse kuulumisega võrreldes kogudusse mittekuulumisega, lõin SPSS'is uue muutuja, mis koosnes kahest rühmast: kogudustesse mittekuulumine ning protestantlikku kogudusse kuulumine (kõik kuus kogudust). Statistiliselt oluliste erinevuste leidmiseks kasutasin t-testi (Tabel 2. ära toodud rasvaselt, vaata lisaks ka Joonist 3.)

Tabel 2. Väärtuste keskmised, standardhälbed, t-statistika ning olulisuse tõenäosus (p)

Väärtus	Mitte ühesegi		Protestant- likku		t-statistik	p
	Keskmine	Standard -hälve	Keskmine	Standard- hälve		
Enesemääratlus: mõte	,43	,77	,59	,61	-1,634	0,104
Enesemääratlus: tegu	,47	,77	,53	,90	3,459	0,001
Stimulatsioon	,17	,86	-,13	1,02	2,244	0,026
Hedonism	,31	,84	-,49	1,01	6,086	0,000
Saavutus	,39	,75	,15	,87	2,084	0,038
Võim: dominantsus	-1,07	1,11	-1,38	1,01	2,055	0,041
Võim: ressursid	-1,18	1,14	-1,89	1,06	4,464	0,000
Maine	,23	,80	,02	,95	1,657	0,099
Turvalisus: isiklik	,05	,68	,10	,64	-0,494	0,622
Turvalisus: ühiskondlik	,01	,80	,21	,92	-1,563	0,120
Traditsioon	-,53	,95	,14	,83	-5,195	0,000
Konformsus: reeglid	-,96	1,02	-,35	1,01	-4,142	0,000
Konformsus: interpersonaalne	-,38	1,10	-,19	1,13	-1,228	0,221
Alandlikkus	-,76	1,05	-,49	1,03	-1,813	0,071
Heasoovlikkus: sõltumine	,87	,67	,99	,63	-1,277	0,203
Heasoovlikkus: hoolimine	,77	,64	,99	,59	-2,591	0,010
Kõikehaaravus: hool	,26	,79	,55	,75	-2,632	0,009
Kõikehaaravus: loodus	-,31	1,06	-,44	1,06	0,848	0,397
Kõikehaaravus: sallivus	,34	,72	,45	,79	-1,012	0,313

Joonis 3. Statistiliselt oluliste väärtuste keskmised hinnangud kogudusse kuulumise ja mittekuulumise alusel

Spearmani korrelatsioonianalüüsi tehes ilmnis üks mõõdukas seos: Hedonism oli kogudusse kuulumisega negatiivselt seotud ($\rho = -0,405$; $p < 0,01$). Samuti oli rida nõrku seoseid. Kogudusse kuulumisega seostusid positiivselt (seose nõrgenemise järjekorras, olulisuse $p < 0,01$ juures): Traditsioon ($\rho = 0,340$), Konformsus: reeglid ($\rho = 0,280$), heasoovlikkus: Hoolimine ($\rho = 0,216$) ja Kõikehaaravus: hool ($\rho = 0,184$). Kogudusse kuulumisega olid negatiivselt seotud veel kategooriate Võim: ressursid ($\rho = -0,299$) ja Enesemääratlus: tegu ($\rho = -0,216$) väärtustamine.

Jumalateenistuste külastamise sagedus ja väärtushinnangud

Antud seose kontrollimiseks lõin jumalateenistuste külastamise sageduse muutujast uue muutuja, mis koosnes kolmest rühmast (1. Rühm- üldse mitte, 2. Rühm- 1-6 korda aastas, 3. Rühm- 2 korda kuus kuni iga nädal). Dispersioonanalüüsi tulemused näitasid, et väärtushinnangud nagu Enesemääratlus: mõte ($p = 0,040$), Enesemääratlus: tegu ($p = 0,001$), Stimulatsioon ($p = 0,001$), Hedonism ($p = 0,000$), Saavutus ($p = 0,005$), Võim: ressursid ($p = 0,000$), Traditsioon ($p = 0,000$), Konformsus: reeglid ($p = 0,000$), Alandlikkus

($p=0,007$) ja Heasoovlikus: hoolimine ($p=0,032$) sõltuvad jumalateenistustel osalemisest. Statistiliselt oluliste väärtushinnangute seoseid (Spearmani korrelatsioonianalüüs) uurides ilmnes, et üks neist on mõõdukas ning ülejäänud nõrgad seosed (Tabel 3).

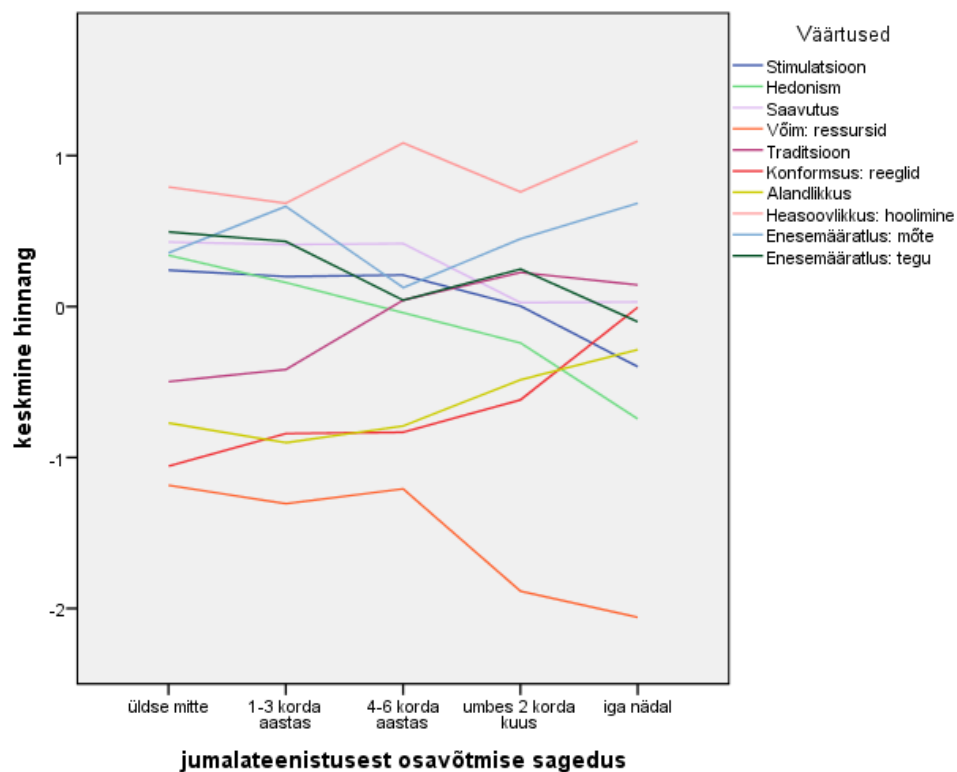
Tabel. 3. *Statistiliselt oluliste väärtuste seosed*

Väärtus	Spearmani astakkorrelatsioon
Enesemääratlus: mõte	0,210**
Enesemääratlus: tegu	-0,271**
Stimulatsioon	-0,266**
Hedonism	-0,441**
Saavutus	-0,186**
Võim: ressursid	-0,312**
Traditsioon	0,280**
Konformsus: reeglid	0,397**
Alandlikkus	0,200**
Heasoovlikkus: hoolimine	0,214**

** Korrelatsioon on oluline: p (2-tailed) < 0,01

* Korrelatsioon on oluline: $0,01 > p$ (2-tailed) > 0,05

Tulemustest on näha, et väärtuste Enesemääratlus: tegu, Stimulatsioon, Hedonism, Saavutus ja Võim: ressursid eelistamine on seda suurem, mida vähem jumalateenistustel käiakse (Joonis 4).

Joonis 4. Jumalateenistustel osalemise sagedus (kõik vastusevariandid) ja keskmine hinnang väärtustele

Antud tulemused on kooskõlas sellega, kuidas väärtushinnangud on seotud kogudusse kuulumise ja mittekuulumisega. Kogudusse mittekuuluvad katsealused, kes jumalateenistusi ei külasta, väärtustavad rohkem Hedonismi, Stimulatsiooni ja Saavutusi ning vähem väärtusi nagu Traditsioon ja Kõikehaaravus: hool.

Väärtushinnangud ja sotsiaalmeedia

Tegemist on ühe laiema lisaküsimuse analüüsimisega (vaata Lisa 1, küsimus 65). Viisin läbi dispersioon- ja korrelatsioonanalüüsi kõigi näitajate osas. Korrelatsiooni tulemustest (vaata Lisa 2, Tabel 4) on näha, et statistilise olulisuse nivoo jääb 0,01 piiridesse (**) vaid kolme seose puhul, mis on seotud veebikeskkondade kasutamisega. Näib et isikud, kes suhtlevad rohkem veebis (Facebook/Google+), väärtustavad rohkem Hedonismi ($\rho=0,337$, $p=0,000$) ja Stimulatsiooni ($\rho=0,273$, $p=0,000$). Youtube'i-lembed isikud näivad aga vähem väärtustavat Heasoovlikkust: sõltumine ($\rho=-0,226$, $p=0,011$) ja hoolimine ($\rho=-0,145$, $p=0,043$). Absoluutväärtuste keskmise võrdlus (vaata Lisa 2, Tabel 4) näitab, et kõige suurem on seos väärtustega suhtluskeskkondade

kasutamisel: Facebook/Google+ , Youtube/Pinterest), väikseim aga trükimeedial ja veebis surfamisel.

Väärtushinnangud ja religioosne meedia, kirjandus, palvetamine

Tegemist on teise laiema küsimuse analüüsiga (*vaata Lisa 1, küsimus 67*). Teostasid taaskord dispersioon- ja korrelatsioonanalüüsi kõigi 5 näitaja osas. Kõikide tegevuste väärtuskooride absoluutsete keskmiste põhjal (*vaata Lisa 2, Table 5*) võib öelda, et raamatute lugemine mõjutab väärtushinnanguid vähem kui teised religioossed tegevused, mille puhul on mõju sisuliselt võrdne. Keskmised seosed on siiski nõrgad. Samas leiab tabelist ka seoste erinevusi üksikute väärtushinnangute (tabeli veergude) osas. Näiteks Hedonismi osas võime näha isegi mitut keskmise tugevusega seost, samas kui Kõikehaaravuse ja Isikliku Turvalisuse kategooriate puhul olulised seosed usutegevusega puuduvad. Korrelatsioon usuliste tegevuse sagedusega korreleerub selgelt kõige rohkem Hedonismi ja Võimu: ressursside väärtustamisega - mida suurem on seotus usuliste tegevustega (antud kontekstis religioosne meedia, kirjandus, palvetamine), seda vähem neid väärtustatakse.

Väärtushinnangud ja ristimine

Selleks et aru saada, kuidas ristitud või ristimata olemine võiks olla seotud väärtushinnangutega, sooritasin korrelatsioonanalüüsi. Väärtuseelistuste seosed ristimisega olid napid, jäädes enamasti alla statistilise olulisuse künnise. Kõige tugevam oli seos Hedonismi osas ($\rho = -0,264$; $p < 0,01$). Kuna ristimine tähendab teatud põhitõdede omaksvõtmist (v.a luteri kogudus), analüüsisin seda, kuidas kolme väitega (*vaata Lisa 1, küsimus 66*) nõustumine võiks olla seotud väärtushinnangutega. Korrelatsioonanalüüsi absoluutsete väärtuste keskmine näitas, et kõige tugevamalt on väärtustega seotud enda kristlaseks pidamine, kõige nõrgemalt aga uskumus, et Jeesus on Jumala poeg. Vastavad seosed on tugevuselt võrreldavad religioossete tegevuste sageduse ja väärtuste seostega. Leidsin rohkesti statistiliselt olulisi seoseid, eriti kategooriate Hedonism, Traditsioonid, Konformsus: reeglid ja Võim: ressursid puhul (rasvases kirjas Tabel 6).

Tabel 6. Statistiliselt olulised seosed väärtuste ja väite vahel. Olulisustõenäosus (p) ja Spearmani astakorrrelatsioon (ρ)

Väärtus	On olemas kõrgem jõud/vägi		Pean ennast kristlaseks		Usun, et Jeesus Kristus on Jumala Poeg	
	P	p	ρ	p	ρ	p
Enesemääratlus: tegu	-0,146*	0,041	-0,291**	0,000	-0,271**	0,000
Stimulatsioon	-0,164*	0,021	-0,227**	0,001	-0,229**	0,001
Hedonism	-0,326**	0,000	-0,411**	0,000	-0,366**	0,042
Võim: ressursid	-0,299**	0,000	-0,304**	0,000	-0,297**	0,000
Traditsioon	0,283**	0,000	0,363**	0,000	0,313**	0,000
Konformsus: reeglid	0,283**	0,000	0,369**	0,000	0,310**	0,000
Alandlikkus	0,149*	0,038	0,208**	0,003	0,161*	0,024
Heasoovlikkus: hoolimine	0,228**	0,001	0,197**	0,006	0,206**	0,004

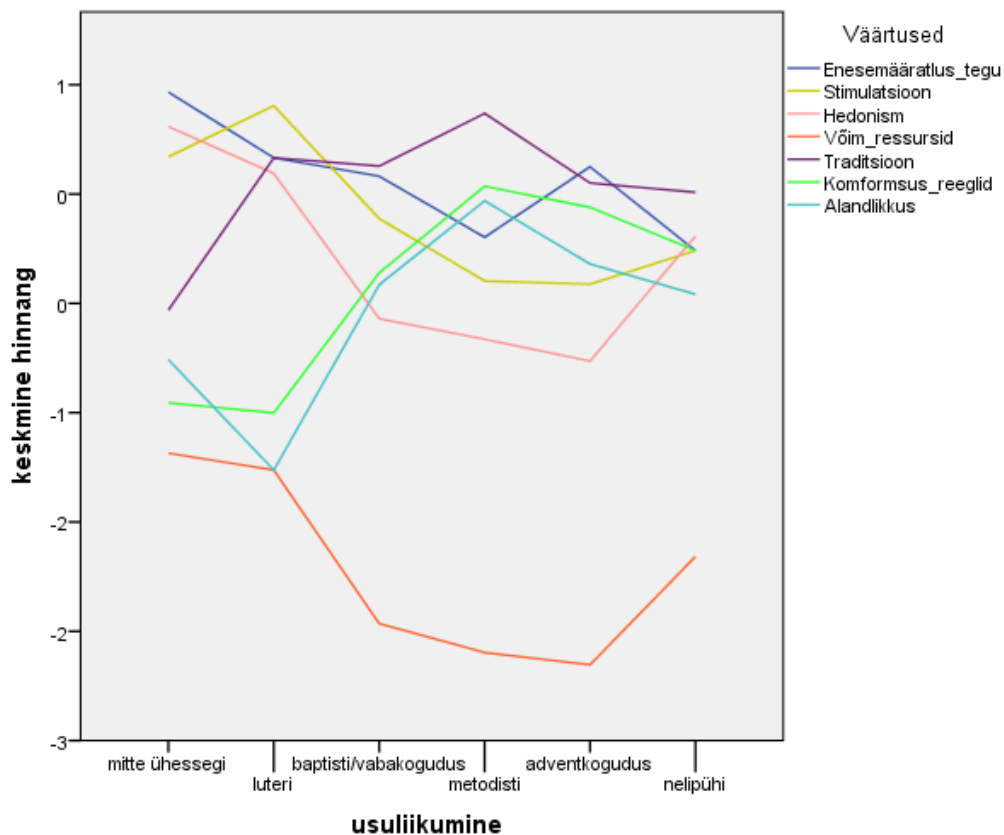
** Korrelatsioon on oluline: p (2-tailed) < 0,01

* Korrelatsioon on oluline: $0,01 > p$ (2-tailed) > 0,05

Konkreetne usuliikumine ja väärtushinnangud

Kuigi töö üks eesmärk oli võrrelda, kas kokkupuude religiooniga (mingisse kogudusse kuulumine võrdlusena kogudusse mittekuulumisega) on seotud erinevustega väärtushinnangutes, tekkis huvi vaadata ka seda, millised erinevused võiksid välja tulla siis, kui võrrelda väärtushinnanguid ja kuulumist erinevatesse kogudustesse.

Dispersioonanalüüsi tulemused näitasid, et mingisse usuliikumisse kuulumine toob statistiliselt olulisi erinevusi väärtushinnangutes: Enesemääratlus: tegu ($p=0,019$), Stimulatsioon ($p=0,035$), Hedonism ($p=0,000$), Võim: ressursid ($p=0,000$), Traditsioon ($p=0,000$), Konformsus: reeglid ($p=0,000$), Alandlikkus ($p=0,017$). Neist kõige suurem erinevuste kõikumine on Hedonismi väärtustamisel. Järgnevad Traditsioon, Võim: ressursid, Konformsus: reeglid (Joonis. 5).

Joonis. 5. Usuliikumine ning statistiliselt oluliste väärtuste keskmised hinnangud

Ülejäänud väärtushinnangute sõltuvused vastavalt usulisele kuuluvusele dispersioonanalüüsi tulemustele statistiliselt olulised ei ole. Antud tulemused on huvitavad, kuid kuna erinevatesse rühmadesse kuulub erineval hulgal katsealuseid, jääb andmeid tõeliseks teadusuuringuks veidi napiks. Kuid leitud erinevused võivad olla aluseks selle teema sügavamale uurimisele.

Arutelu

Üheks uuringu eesmärgiks oli uurida, kuidas ja kas protestantlike noorte väärtushinnangud erinevad nende noorte väärtushinnangutest, kes religioossed ei ole.

Usuliikumisse kuulumise mõju väärtushinnangutele on kooskõlas teiste taoliste töödega (Schwartz ja Huismans, 1995; Roccas ja Schwartz, 1997; Tulviste jt, 2011). Eesti protestantlikesse kogudustesse kuuluvad noored väärtustavad rohkem Traditsiooni, Konformsust: reeglid, Heasoovlikkust: hoolimine ja Kõikehaaravust: hool. Nad väärtustavad vähem Hedonismi, Võimu - ressursid. Nimetatud väärtusi kaldusid vastavalt kõrgelt või madalat hindama ristunud inimesed ning noored, kes religioosse

kirjanduse ja meediaga tihedamini kokku puutuvad. Erinevate lähenemisviiside kaudu tuli välja, et kõige suuremad seosed religiooni ja väärtushinnangute vahel on Hedonismi ja Võimu - ressursside vähemal väärtustamisel ning Traditsiooni rohkemal väärtustamisel.

Uurimistöö teine eesmärk oli uurida seoseid väärtushinnagute erinevuste ja usuga tihedama kokkupuute (jumalateenistuste külastamise sagedus) vahel.

Antud tulemused näitasid, et mida sagedamini noor jumalateenistusi külastab, seda rohkem väärtustab ta Enesemääratlust - mõte, Traditsioone, Konformsust - reeglid, Alandlikkust ja Heasoovlikkust - hoolimine. Ning seda vähem väärtustab ta Enesemääratlust - tegu, Stimulatsiooni, Hedonismi, Saavutusi ja Võimu - ressursid. Erinevate uurimistööde tulemusi analüüsides tõi Roccas (2005) välja, et inimeste pühendumise määr teatud usuliikumises (jumalateenistuste külastamine, vaimuliku kirjanduse lugemine) mõjutab nende väärtuste prioriteete: rohkem pühendunud inimesed hindavad märkimisväärselt kõrgemalt väärtusi, mis aitavad vältida ebamäärasust, ning märkimisväärselt madalamalt väärtusi, mis tulenevad nende hedonistlikest aistingutest ja soovidest. Ehk siis väärtused, mis on omased ja valitsevad teatud sisegrupis, piiravad sellesse sisegruppi kuuluva isiksuse enda sihte ja toiminguid (Sagiv ja Schwartz, 2000).

Kuigi usuliikumisse kuulumine ning tihe seotus sellega stimuleerib nende väärtuste omaksvõtmist, mis väljendavad ja toetavad teoloogilisi doktriine, on väärtused sotsialiseerumise tulemuseks ainult osaliselt. Väärtused põhinevad ka inimeste isiklikel vajadustel, ja on seotud isiksuse omadustega (Luk ja Bond, 1993; Roccas jt, 2002). Isiklikud väärtusprioriteedid võivad olla aluseks inimese suuremale või väiksemale pühendumisele ja ka religiooni valikule sõltuvalt sellest, kui võrd konkreetne usuliikumine pakub võimalusi omaenda väärtuste ja eesmärkide järgimiseks (Roccas, 2005; Schwartz ja Huismans, 1995). Väärtuste ja religiooni vahelise kaudse seose kasuks räägivad ka individuaalsed erinevused. Need erinevused soodustavad ja muudavad inimese vastuvõtlikuks usklik olla ja jääda, või usklikuks saada (Beit-Hallahmi ja Argyle, 1997). Lisaks peegeldavad väärtused suurel määral individuaalseid erinevusi (Bilsky ja Shwartz, 1994; Roccas jt, 2002). Kuigi väärtused ennustavad paremini religioosust kui isiksuseomadusi (Roccas jt, 2002).

Tulemuste põhjal võib öelda, et religiooniga kokku puutuvate ja sellega mitte kokku puutuvate noorte vahel on erinevusi. Kuid teaduslikult tugevaid järeldusi, kui suurel määral on erinevused tingitud religioonist või muudest aspektidest, antud uurimistöö põhjal teha ei saa.

Antud uurimistöös on piiranguid ja nõrkusi. Üheks nendest võib olla valimi sooline jaotumine. Naiste osakaal antud valimis usuliikumistesse kuulumise osas oli suurem kui meeste oma, ning see võis põhjustada tulemuste kallutatust. Teiseks võib nimetada lisaküsimuste ülesehitust, kus vastusevariantide jaotuvus oli omavoliline, ning parimal juhul saab need asetada ordinaal- ehk järjestusskaalale. Kolmandaks võib välja tuua asjaolu, et antud valim moodustus mugavusvalimi põhimõttel, mille tulemusena ei saa tulemustele suur teaduslikku kaalu panna.

Uurimistööd pean heaks aluseks taolise teema sügavamale uurimisele suurema valimiga, näiteks magistritöö raames.

Lisaks annavad tulemused aluse võimalikuks uurimuseks väärtushinnangute erinevuse kohta usuliikumiste võrdluses. Teadusmaailmas on uuritud väärtuste erinevusi erinevate usuliikumiste vahel ning on leitud, et katoliiklaste väärtushinnangute prioriteedid erinevad näiteks protestantlike omast (Roccas, 2005). Antud uurimistöös keskendusin väga kitsale protestantismiga seotud osale (18-25 aastased noored). Arvan, et Schwartzi küsimustiku kasutamine aitaks religiooni ja väärtuste seostest paremini aru saada siis, kui kaasata valimisse kõik religioossed inimesed alates 18 eluaastast. Sellisel juhul võiks paremini esile tulla kuidas religioon ja kultuur on seotud väärtushinnangutega. Inglehart (1997) on oma uurimistöös leitud, et oluliselt mõjutavad väärtusi ühiskonnas asetleidvad sotsiaalsed protsessid (vaata ka Inglehart ja Baker, 2000; Schwartz ja Sagie, 2000; Vihalemm ja Kalmus, 2008).

Kasutatud kirjandus

- Addleman, J.A. (1988). Differences Between Students' Values at Two Schools. *Psychological Reports*, 63, 335-38
- Beit-Hallahmi, B., Argyle, M. (1997). The Psychology of Religious Behaviour, Belief and Experience. London: Routledge
- Bilsky, W., Schwartz, S.H. (1994). Values and Personality. *European Journal of Personality*, 8, 163-181
- Cohen, A.B. (2009). Many Forms of Culture. *American Psychologist*, 64(3), 194-204
- Dennett, D.C. (2006). Breaking the Spell. Religion As a Natural Phenomenon. London: Allen Lane
- Engelbrecht, K. (2008). Noored tutvustavad Eestit paganliku maana. Postimees. <http://www.postimees.ee/1781503/noored-tutvustavad-eestit-paganliku-maana> (14.05.2014)
- Furnham, A. (1984). The Protestant Work Ethic: Review of the Psychological Literature. *European Journal of Social Psychology*, 14(1), 87-104
- Hsieh, T.T. (1987). Heavenly Minded and Earthly Good: A Study of Social Interest, Ethical Style, and Word-Spirit Orientation Among Christians. *Journal of Psychology and Theology*, 15, 141-157
- Hogg, M.A., Mullin, B.A. (1999). Joining Groups to Reduce Uncertainty: Subjective Uncertainty and Group Identification. *Social Identity and Social Cognition*, Oxford, UK: Blackwell
- Inglehart, R. (1997). Modernization and postmodernization: cultural, economic, and political change in 43 societies. Princeton, NJ: Princeton University Press
- Inglehart, R., Baker, W.E. (2000). Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review*, 65(1), 19-51
- Josefowitz, N., Marjoribanks, K. (1978). Religious Affiliation, Church Attendance and Social Attitudes. *Psychological Reports*, 42, 1097-1098
- Jõks, E. (2012). Astu alla rahva hulka. Artikleid ja arutlusi Eesti elanikkonna vaimulaadist. Tallinn: Tallinna Raamatutükikoda
- Kraav, I. (2008). Uue põlvkonna väärtushinnangud Eestis, Soomes ja Venemaal. *Uued ajad- uued lapsed*. L. Ots (toim.). Tallinn: Tallinna Ülikool, 177-199
- Kulmar, T. (2006). Üldine usundilugu: religiooniteaduse põhimõisted. Maailmausundid.

Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Lau, S. (1989). Religious Schema and Values. *International Journal of Psychology*, 24(1-5), 137-56

Luk, C.L., Bond, M.H. (1993). Personality Variation and Values Endorsement in Chinese University Students. *Personality and Individual Differences*, 14(3), 429-437

McGreal, S.A. (2013). Belief in God Supports Prejudice Against Gays and Atheists. Belief in God is a Stronger Predictor of Some Kinds of Prejudice than Dogmatism.
<http://www.psychologytoday.com/blog/unique-everybody-else/201305/belief-in-god-supports-prejudice-against-gays-and-atheists> (11.05.2014)

Mellor, S., Andre, J. (1980). Religious Group Value Patterns and Motive Orientations. *Journal of Psychology and Theology*, 8, 129-139

Mizera, L., Tulviste, T. (2012). A Comparison of Estonian Senior High School Students Value Priorities in 200 and 2009. *Trames*, 12(2), 145-156

Montell, C. (2001). Speculations On a Privileged State of Cognitive Dissonance. *Journal of the Theory of Social Behaviour*, 31(2), 119-137

Nelson, J. M. (2009). Psychology, Religion, and Spirituality. New York: Springer

Niit, K.K. (2002). Eesti tudengite väärtused 1990. aastatel. *Eesti ja eestlased võrdlevas perspektiivis. Kultuuridevahelisi uurimusi 20. sajandi lõpus*. A. Valk (toim.). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 42-59

Pargament, K.I. (1997). The Psychology of Religion and Coping: Theory, Research, Practice. New York: The Guilford Press

Paloutzian, R.F. (1981). Purpose in Life and Value Changes Following Conversion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41(6), 1153-60

Paloutzian, R.F., Park, C.L. (2005). Handbook of the Psychology and Religion Spirituality. New York: The Guilford Press

Realo, A. (2013). Eesti elanike väärtused ja nende areng viimase 20 aasta jooksul. Tartu Ülikooli Tallinnas, ettekanne, Tallinn.
http://www.ut.ee/sites/default/files/www_ut/taiendusope/anu_realo.pdf (14.05.2014)

Ringvee, R. (2008). State, Religion and the Legal Framework in Estonia. *Religion, State and Society*, 36(2), 181-196

Roccas, S. (2005). Religion and Value Systems. *Journal of Social Issues*, 61(4), 747-759

Roccas, S., Sagiv, L., Schwartz, S.H., Knafo, A. (2002). The Big Five Personality Factors and Personal Values. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(6), 789-801

Roccas, S., Shwartz, S.H. (1997). Church-State Relations and The Association of Religiosity With Values: A Study of Catholics in Six Countries. *Cross-Cultural Research*, 31(4), 356-375

Rohan, M.J. (2000). A Rose by Any Name? The Values Constructed. *Personality and Social Psychology Review*, 4(3), 255-277

Rohrbaugh, J., McClelland, G., Quinn, R. (1980). Measuring the Relative Importance of Utilitarian and Egalitarian Values: A Study of Individual Differences about Fair Distribution. *Journal of Applied Psychology*, 65(1), 34-49

Rokeach, M. (1970). Commentary on Commentaries. *Review of Religious Research*, 11(2), 155-162

Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: Free Press

Sagiv, L., Schwartz, S.H. (2000). Value Priorities and Subjective Well-Being: Direct Relations and Congruity Effects. *European Journal of Social Psychology*, 30, 177-198

Sasaki, J.Y., Heejung, S.K. (2010). At the Interaction of Culture and Religion: A Cultural Analysis of Religion's Implications for Secondary Control and Social Affiliation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(2), 401-414

Schwartz, S.H. (1992). Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in Experimental Social Psychology*. M. Zanna (Ed.). New York: Academic Press

Schwartz, S.H. (1994). Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values? *Journal of Social Issues*, 50(4), 19-45

Schwartz, S.H. (2003). A Proposal for Measuring Value Orientations Across Nations. Questionnaire Development Package of the European Social Survey.
http://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/core_ess_questionnaire/ESS_core_questionnaire_human_values.pdf (14.05.2014)

Shwartz, S.H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., Ramos, A., Verkasalo, M., Lönnqvist, J.E., Demirutku, K., Dirilen-Gumus, O., Konty, M. (2012). Defining the Theory of Basic Individual Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103(4), 663-688

Schwartz, S.H., Huismans, S. (1995) Value Priorities and Religiosity in Four Western Religions. *Social Psychology Quarterly*, 58(2), 88-107

- Schwartz, S.H., Sagie, G. (2000). Value Consensus and Importance: A Cross-National Study. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 31(4), 465-497
- Sohlberg, S.C. (1986). Similarity and Dissimilarity in Value Patterns of Israeli Kibbutz and City Adolescents. *International Journal of Psychology*, 21(1-4), 189-202
- Solik, M., Visnavosky, J., Lalahova, J. (2013). Media As A Tool For Fostering Values in the Contemporary Society. *European Journal of Science and Theology*, 9 (6), 71-77
- Tartu Ülikooli eetikakeskus. (2009). Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009-2013. http://www.eetika.ee/sites/default/files/www_ut/eesti_uhiskonna_vaartusarendus_2009-2013_0.pdf (14.05.2014)
- Tate, E.D., Miller, G.R. (1971). Differences in Value Systems of Persons with Varying Religious Orientations. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 10(4), 357-365
- Van Der Merwe, E.K., Van Eeden, C., Van Deventer, H.J.M. (2010). A Psychological Perspective on God-Belief As A Source of Well-Being and Meaning. *HTS Teologiese Studies/ Theological Studies*, 66(1), 1-10
- Vesi, A. (2011). Eesti-Inglise-Eesti sõnaraamat. <http://aare.edu.ee/dictionary.html> (14.05.2014)
- Verkasalo, M., Daun, A., Niit, T. (1994). Universal Values in Estonia, Finland and Sweden. *Ethnologia Europaea*, 24(2), 101-117
- Vihalemm, T., Kalmus, V. (2008). Cultural Differences: Identity and Values. *Estonian Human Development Report 2007*. M.Heidmets (toim.). Tallinn: Eesti Ekspressi Kirjastus, 67-72
- Wilber, K. (2007). The Integral Vision. Boston: Shambhala
- Wolfe, G., Mourribi, A. (1985). A Comparison of the Value Systems of Lebanese Christian and Muslim Men and Women. *Journal of Social Psychology*, 125(6), 781-782

Lisa 1. Väärtusküsimustikule lisatud lisaküsimused
Palun vali vastus, mis kõige paremini kehtib Sinu kohta.

65. Kui palju Sa kulutad ühel tavalisel argipäeval aega järgmiste meediakanalite jälgimiseks?

Televisioon <ul style="list-style-type: none"> ☐ üldse ei jälgi ☐ alla 1 tunni ☐ 1-2 tundi ☐ rohkem kui 5 tundi 	Raadio <ul style="list-style-type: none"> ☐ üldse ei jälgi ☐ alla 1 tunni ☐ 1-2 tundi ☐ rohkem kui 5 tundi
Ajalehed/ajakirjad (trükiväljaanded) <ul style="list-style-type: none"> ☐ üldse ei jälgi ☐ alla 1 tunni ☐ 1-2 tundi ☐ rohkem kui 5 tundi 	Internetis "surfamine" <ul style="list-style-type: none"> ☐ üldse mitte ☐ alla 1 tunni ☐ 1-2 tundi ☐ rohkem kui 5 tundi
Youtube, Pinterest <ul style="list-style-type: none"> ☐ üldse ei jälgi ☐ alla 1 tunni ☐ 1-2 tundi ☐ rohkem kui 5 tundi 	Facebook, Google + <ul style="list-style-type: none"> ☐ üldse ei jälgi ☐ alla 1 tunni ☐ 1-2 tundi ☐ rohkem kui 5 tundi

66. Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega:

- On olemas kõrgem jõud/vägi
üldse ei nõustu 0 1 2 3 4 täiesti nõus
- Pean ennast kristlaseks
üldse ei nõustu 0 1 2 3 4 täiesti nõus
- Usun, et Jeesus Kristus on Jumala Poeg
üldse ei nõustu 0 1 2 3 4 täiesti nõus

67. Kui sageli Sa oled viimase 12 kuu jooksul:

Lugenud religiooniteemalisi/religioosseid raamatuid <ul style="list-style-type: none"> ☐ mitte kordagi ☐ mõned korrad aastas ☐ umbes kord kuus ☐ pea iga nädal ☐ iga päev 	Vaadanud/kuulanud religiooniteemalisi/religioosseid saateid/ajakirju <ul style="list-style-type: none"> ☐ mitte kordagi ☐ mõned korrad aastas ☐ umbes kord kuus ☐ pea iga nädal
--	---

	☐ iga päev
Lugenud/külastanud religiooniteemalisi/religioosseid internetilehekülgi	Lugenud Piiblit ☐ mitte kordagi ☐ mõned korrad aastas ☐ umbes kord kuus ☐ pea iga nädal ☐ iga päev
Palvetanud ☐ mitte kordagi ☐ mõned korrad aastas ☐ umbes kord kuus ☐ pea iga nädal ☐ iga päev	

68. Kas Sa oled ristitud?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

69. Kui sageli Sa võtad osa jumalateenistustest?

- ☐ Üldse mitte
- ☐ 1-3 korda aastas
- ☐ 4-6 korda aastas
- ☐ Umbes 2 korda kuus
- ☐ Iga nädal

70. Millisesse usuliikumisse/kogudusse Sa kuulud?

- ☐ Mitte ühessegi
- ☐ Luteri
- ☐ Baptisti
- ☐ Metodisti
- ☐ Adventkogudusse
- ☐ Nelipühi
- ☐ Vabakogudus
- ☐ Õigeusu
- ☐ Katoliku
- ☐ Muu.....

71. Kaua oled seotud olnud/koguduse liige olnud?

- ☐ Sündisin kristlikku perekonda/lapsepõlvest
- ☐ 11 aastat
- ☐ 6 aastat
- ☐ 4 aastat
- ☐ Viimased 2 aastat

- ☐ Pole kogudusega seotud olnud

72. Palun märgi oma sugu:

- ☐ Mees
- ☐ Naine

73. Palun kirjuta oma vanus

74. Palun kirjuta oma elukoha linn

75. Millega Sa hetkel tegeled?

- ☐ Õpin gümnaasiumis
- ☐ Õpin kutsekoolis
- ☐ Õpin kõrgkoolis
- ☐ Töötan
- ☐ Muu.....

76. Mis on Sinu emakeel?

- ☐ Eesti keel
- ☐ Vene keel

TÄNAN!

Lisa 2. Tabel 4. Meediakanalid ja väärtushinnangud. Olulisuse tõenäosus (p) ja Spearmani astakkorrelatsioon (ρ) ning absoluutväärtuste keskmised.

	Televisioon		Raadio		Ajalehed/ajakirjad		Internetis „surfamine“		Youtube/Pinterest		Facebook/Google+	
Väärtused	p	ρ	p	ρ	p	ρ	p	ρ	p	ρ	p	ρ
Enesemääratlus: mõte	0,007	-0,191**	0,020	-0,166	0,888	0,010	0,661	-0,032	0,376	-0,064	0,030	-0,155*
Enesemääratlus: tegu	0,517	-0,047	0,889	0,010	0,745	-0,023	0,194	0,093	0,058	0,136	0,137	0,107
Stimulatsioon	0,137	0,107	0,511	0,047	0,240	0,084	0,942	0,005	0,171	0,098	0,000	0,273**
Hedonism	0,165	0,100	0,055	0,137	0,970	-0,003	0,136	0,107	0,050	0,140*	0,000	0,337**
Saavutus	0,353	0,067	0,528	0,045	0,547	0,043	0,603	0,037	0,860	0,013	0,818	-0,017
Võim: dominantsus	0,068	0,130	0,031	0,155*	0,475	0,051	0,640	0,034	0,119	0,112	0,338	0,069
Võim: ressursid	0,046	0,142*	0,115	0,113	0,519	0,046	0,245	0,084	0,322	0,071	0,092	0,121
Maine	0,403	0,060	0,753	0,023	0,532	-0,045	0,992	0,001	0,369	-0,065	0,558	0,042
Turvalisus: isiklik	0,327	0,070	0,945	-0,005	0,831	0,015	0,724	-0,025	0,617	-0,036	0,140	-0,106
Turvalisus: ühiskondlik	0,540	0,044	0,373	0,064	0,141	0,105	0,423	-0,058	0,338	-0,069	0,249	-0,083
Traditsioon	0,146	0,104	0,123	0,111	0,999	0,000	0,032	-0,154*	0,718	-0,026	0,533	0,045
Konformsus: reeglid	0,654	0,032	0,301	-0,074	0,523	-0,046	0,947	-0,005	0,991	0,001	0,021	-0,164*
Konformsus: interpersonaalne	0,197	-0,092	0,188	-0,094	0,109	-0,115	0,796	0,019	0,512	0,047	0,631	-0,035
Alandlikkus	0,797	-0,018	0,294	-0,075	0,428	-0,057	0,651	0,033	0,661	-0,032	0,031	-0,154*
Heasoovlikkus: sõltumine	0,597	-0,038	0,826	-0,016	0,777	-0,020	0,160	-0,101	0,001	-0,266**	0,145	-0,104

Heasoovlikkus: hoolimine	0,392	-0,061	0,494	-0,049	0,374	-0,064	0,738	-0,024	0,043	-0,145*	0,367	-0,065
Kõikehaaravus: hool	0,043	-0,145*	0,247	-0,083	0,271	-0,079	0,233	0,085	0,616	0,036	0,587	0,039
Kõikehaaravus: loodus	0,251	-0,082	0,901	0,009	0,204	0,091	0,616	-0,036	0,112	-0,114	0,097	-0,199
Kõikehaaravus: sallivus	0,311	-0,073	0,123	-0,111	0,252	0,082	0,815	0,017	0,575	0,040	0,232	-0,086
Abs.väärtuste keskmised	0,084		0,073		0,052		0,050		0,077		0,111	

** Korrelatsioon on oluline: p (2-tailed) < 0,01

* Korrelatsioon on oluline: $0,01 > p$ (2-tailed) > 0,05

Tabel 5. *Palvetamine ning religioosne meedia. Olulisuse tõenäosus (Sig 2-tailed) ja Spearmani astakkorrelatsioon p ning absoluutväärtuste keskmised.*

Väärtused	Lugenud religiooniteemalisi/ religioosseid raamatuid		Vaadanud/kuulanud religiooniteemalisi /religioosseid saateid/ajakirju		Lugenud/külastanud religiooniteemalisi/ religioosseid internetilehekülgi		Lugenud Piiblit		Palvetanud	
	p	ρ	p	ρ	p	ρ	p	ρ	p	ρ
Enesemääratlus: mõte	0,001	0,233**	0,016	0,172*	0,008	0,189**	0,022	0,164*	0,075	0,128
Enesemääratlus: tegu	0,013	-0,177*	0,000	-0,256**	0,001	-0,236**	0,000	-0,269**	0,001	-0,239**
Stimulatsioon	0,014	-0,176*	0,003	-0,212**	0,001	-0,231**	0,001	-0,239**	0,001	-0,227**
Hedonism	0,000	-0,337**	0,000	-0,378**	0,000	-0,422**	0,000	-0,446**	0,000	-0,410**

Väärtushinnangud ja religioon 34

Saavutus	0,019	-0,168*	0,000	-0,256**	0,003	-0,210**	0,005	-0,202**	0,005	-0,198**
Võim: dominantsus	0,185	-0,095	0,147	-0,104	0,065	-0,132	0,032	-0,153*	0,029	-0,156*
Võim: ressursid	0,000	-0,250**	0,000	0,349**	0,000	-0,363**	0,000	-0,330**	0,000	-0,341**
Maine	0,077	-0,127	0,053	-0,138	0,004	-0,037	0,157	-0,101	0,010	-0,183*
Turvalisus: isiklik	0,964	0,003	0,254	0,082	0,733	0,025	0,245	0,083	0,216	0,089
Turvalisus: ühiskondlik	0,627	0,035	0,175	0,097	0,186	0,095	0,040	0,147*	0,252	0,082
Traditsioon	0,003	0,211**	0,000	0,249**	0,000	0,272**	0,000	0,287**	0,000	0,299**
Konformsus: reeglid	0,006	0,197**	0,002	0,220**	0,000	0,263**	0,000	0,320**	0,000	0,343**
Konformsus: interpersonaalne	0,235	0,085	0,060	0,135	0,031	0,155*	0,018	0,170*	0,048	0,141*
Alandlikkus	0,118	0,112	0,001	0,231**	0,001	0,227**	0,001	0,231**	0,001	0,231**
Heasoovlikkus: sõltumine	0,019	0,168*	0,107	0,115	0,013	0,177*	0,060	0,135	0,092	0,121
Heasoovlikkus: hoolimine	0,098	0,118	0,013	0,178*	0,007	0,193*	0,059	0,135	0,009	0,187**
Kõikehaaravus: hool	0,154	0,102	0,008	0,190**	0,017	0,170*	0,020	0,166*	0,004	0,205**
Kõikehaaravus: loodus	0,145	0,104	0,342	0,068	0,453	0,054	0,825	0,016	0,870	0,012
Kõikehaaravus: sallivus	0,080	0,126	0,101	0,118	0,124	0,110	0,076	0,127	0,105	0,116
Ab. Väärtuste keskmine	0,149		0,187		0,187		0,196		0,195	

** Korrelatsioon on oluline: p (2-tailed) < 0,01

* Korrelatsioon on oluline: $0,01 > p$ (2-tailed) > 0,05

Tänu sõnad

Täna psühholoogia osakonna juhendajat Aavo Luuki kaasa mõtlemise ja soovitude eest.

Eriliselt täna kaasjuhendajat Tõnu Lehtsaart Tema toetuse ning heade mõtete eest ning Toivo Aavikut Tema abi ja panuse eest.

Täna uurimistöö osalemise palvele vastanud noori usalduse ja kommentaaride eest.

Täna oma pereliikmeid ja sugulasi, kes võimaldasid mul sellele tööle oma aega ja energiat pühendada ning toetasid ja julgustasid mind.

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Evelin Nõmmik